

pace. The organization of students' independent activities using distance learning tools helps to individualize the learning process, applying a separate methodology for each student, which allows taking into account his individual characteristics, developing abilities, and increasing the quality of assimilation of knowledge and necessary skills.

Conclusions. Distance learning provides new opportunities for more active involvement of students in the educational process and has a number of advantages over classroom learning when organizing students' independent activities. The toolkit, which is used in distance learning, contributes to the formation of students' positive motivation for learning, self-realization, self-improvement, and self-control/

Key words: independent work, independent activity, students, students of higher education, distance learning, Moodle system, information and communication technologies.

УДК 37.01:373.5

Лілія Ребуха

Західноукраїнський національний університет

ORCID ID 0000-0002-0054-0651

Оксана Шквар

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-0683-6557

Наталія Казакова

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-1499-3448

Олександр Поліщук

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORSID 0000-0002-9838-7105

DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/323-333

СУТНІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ

У статті проаналізовано сутнісні проблеми, що мають місце у проведенні професійної орієнтації в закладах загальної середньої освіти, де здебільшого старшокласникам важко визначитися із вибором професії: відсутність уявлень про ринок праці, професійну підготовку фахівців, умови майбутньої роботи та роботодавців, невідповідність вимог професії особистісним якостям учнів.

Визначено, що у профорієнтації важливою складовою є реалізація напрямків педагогічної діяльності вчителя, що включає безпосередню роботу з учнями, взаємодію з батьками, укладання договорів з роботодавцями з метою організації екскурсій для проходження школярами ідентифікації з професією, а відтак належного професійного самовизначення старшокласників. Окреслено змістове наповнення профорієнтаційної роботи в школі (1-4 класи, 5-7 класи та старші 8-11 класи), яке залежить від класу, в якому вона проводиться. Зазначено критерії ефективності профорієнтаційної роботи, що визначають рівень готовності учнів до професійного самовизначення. Показниками особистісного самовизначення в учнів є сформованість інтересів та схильностей, виокремлення власних здібностей, співвіднесення бажаного професійного вибору з індивідуальними можливостями, набуття знання щодо

потреб суспільства у тій чи іншій професії і особливостях ринку праці, сформованість вмінь врахувати власні особливості, складання фахового самореалізаційного плану і його запасного варіанту. Дано змістову характеристику системи профорієнтаційної роботи в школі, яку розглядаємо з позицій її цілісності і змістовно-структурованої роботи педагога. Доведено, що така робота має включати: професійну діагностику, професійну консультацію, професійний відбір, професійну адаптацію, профорієнтаційний тренінг. Вказано на важливість проведення шкільних профорієнтаційних заходів для визначення учнями індивідуальної професійної траєкторії та окреслено напрями профорієнтаційної роботи у школі, що стосуються організаційно-методичної роботи, проведення профорієнтації з надання професійної інформації учням; позакласної роботи з учнями, індивідуального консультування, зовнішню взаємодію за участю у заходах майбутніх освітніх закладів, організацію роботи з батьками та педагогами, моніторинг якості реалізації програми з профорієнтації в школі та придбання професійних навичок учнями. Зроблено висновок, що сучасна профорієнтаційна робота є ефективною у тому разі, коли кожен учень є переконаним в тому, що зроблений ними вибір є найкращим із усіх можливих та відповідає його здібностям і прагненням.

Ключові слова: професійний вибір, професійна орієнтація; профорієнтаційна робота вчителя; заклад загальної середньої освіти, професійне становлення.

Постановка проблеми. Нині фінансове благополуччя молодій людини стає реальним завдяки підвищенню інтенсивності праці, готовності брати він відповідальність, працювати на певний результат. Проте останнім часом випускникам шкіл дуже важко вчасно визначитися із вибором професії. Це пов'язано з тим, що у школярів практично відсутні уявлення про ринок праці, про вимоги до особистісних якостей та професійну підготовку фахівців, про умови роботи та роботодавців. Тому професійна орієнтація в школі зводиться до допомоги дітям та їхнім батькам зробити правильний та безпомилковий вибір у світі сучасних професій. Для того, щоб школяр зробив правильний вибір, недостатньо його протестувати або розповісти про ту чи іншу професію. Він має бути переконаний у тому, що це – найкращий вибір із усіх можливих, що відповідає його здібностям, знанням та прагненням. Виходячи з цього програма з проведення профорієнтації в школі має формуватися з урахуванням реалій, щоб сповна забезпечити готовність школярів до майбутньої професійної діяльності, тоді як для педагогічних працівників важливо її проводити з повною відповідальністю та результативністю.

Аналіз актуальних досліджень. Здійснення професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти регламентується державними нормативними документами, такими як Конституція України, Закони

України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Концепція профільного навчання у старшій школі, Концепція державної системи професійної орієнтації населення та іншими урядовими наказами та постановами. Професійна орієнтація нині виконує різні функції, постає особливою сферою наукового знання та формується на стику педагогіки, психології та ін. соціогуманітарних наук (Гончарова Н. О., 2010; Ребуха Л. З., 2022). Як зазначають науковці (Гагола О., 2016; Охріменко З. В., 2016;) її метою є підготовка учнів до самостійного вибору професії з урахуванням потреб ринку праці (Закатнов Д. О., 2012; Ребуха Л., Шквир О., Казакова Н., Поліщук О., 2014). Акцентується увага сучасних науковців на розгляді ролі особистості у професійній орієнтації як активного суб'єкта діяльності, метою якої є професійне самовизначення (Пономарьова Н., 2020). Науковці цілісно дослідили професійну орієнтацію учнів в історико-педагогічному дискурсі та системі впровадження дуальної форми здобуття освіти, визначили вплив ціннісних орієнтацій старшокласників на їх професійне самовизначення (Опачко М. В., Ковач А. І., 2020; Помінчук С. Г., 2019; Психологія профорієнтації у системі педагогічної освіти, 2014; Щербань А. Д., 2016).

Водночас доцільно окреслити сутнісні особливості впровадження програми профорієнтаційної роботи в школі.

Мета статті – окреслити сутнісні особливості впровадження програми профорієнтаційної роботи в школі.

Виклад основного матеріалу. Профорієнтація в освітній установі передбачає реалізацію декількох напрямків педагогічної діяльності вчителя, що передбачає:

– безпосередню роботу з учнями, а саме виконання з ними профорієнтаційних тестів, що дозволяє виділити сильні сторони особистості і зорієнтуватися у світі професій, проведення тренінгів з планування майбутньої діяльності; організацію виїзних екскурсій на підприємства, організації, установи; зустрічі з представниками різних професій та ін.;

– взаємодію з батьками, що відбувається в межах проведення батьківських зборів, індивідуальних розмов з метою надання консультативної допомоги дітям у питанні професійного самовизначення, а відтак вибору професії;

– укладання договорів з підприємствами, фірмами з метою організації професійних проб для школярів.

Зміст профорієнтаційної роботи в школі залежить від класу, в яких вона проводиться (Гагола, 2016). Він відрізняється і залежить від вікових та індивідуальних особливостей учнів. Так, у змістове наповнення профорієнтаційної роботи з учнями 1-4 входить профорієнтаційний матеріал, що впливає на формування у молодших школярів ціннісного ставлення до праці, розуміння його ролі в житті людини та в суспільстві. Розвиток інтересу до навчально-пізнавальної діяльності, заснованої на посильній практичній включеності різні її види, зокрема соціальну, трудову, ігрову, дослідницьку (Олефіренко, 2014).

Профорієнтація учнів 5-7 класів передбачає розвиток у школярів особистісного сенсу в набутті пізнавального досвіду та інтересу до професійної діяльності; уявлення про власні інтереси та можливості. Групове та індивідуальне консультування з метою формування адекватного вибору профілю навчання, виду праці, корекції професійних планів, оцінки готовності до обраної діяльності в майбутньому.

Профорієнтаційна робота здійснюється відповідно до навчального річного виховного плану роботи вчителя (Гуревич, Кадемія, Козяр, 2012; Опачко, Ковач, 2020). Мета реалізації плану з профорієнтаційної роботи в школі полягає у формуванні в учнів готовності самостійно планувати професійний маршрут і кар'єрне зростання з урахуванням своїх можливостей, здібностей та з урахуванням вимог ринку праці. Завдання реалізації плану організації профорієнтаційної роботи в школі передбачає надання консультативної та практичної допомоги школярам у професійному самовизначенні; організацію взаємодії освітньої установи з представниками виробничих об'єднань, власниками бізнесу з метою забезпечення наступності професійної освіти; підвищення значимості профорієнтаційних ресурсів (Гончарова, 2010). Таким чином профорієнтація у школі забезпечується:

- застосуванням нетрадиційних форм і методів роботи для забезпечення варіативності профільного навчання;
- адаптацією реалізованих профорієнтаційних технологій до потреб ринку праці;
- перевірка ефективності реалізації планів профорієнтаційної роботи в школі з подальшим їх коригуванням.

Реалізовані в освітній організації заходи з профорієнтації спрямовуються на формування учнів універсальних якостей, що дозволяють здійснити свідомий вибір фаху, нести відповідальність за своє рішення, сформувавши готовність розвиватися і вдосконалюватися

у професії. У масштабах країни дуже важливо, щоб кожен, хто навчається на завершальних етапах шкільного навчання, знайшов можливості найбільш повного задоволення своїх інтересів, реалізації трудових і творчих здібностей, визначив для себе місце в системі суспільного буття, на якому міг би принести найбільшу користь і отримати глибоке задоволення від своєї праці.

Сьогодні профорієнтаційна допомога школяра очевидно є вкрай важливою. Насамперед тому, що від типу професії, яку виберуть підлітки, залежить, чи зможуть вони стати гідними громадянами своєї країни. Крім того, грамотно побудована профорієнтаційна робота в школі сприяє тому, що багато профорієнтаційних проблем буде вирішено ще в період шкільного навчання (зазвичай у старших класах) і стануть результатом майбутнього професійного розвитку.

Критерієм ефективності профорієнтаційної роботи в школі є рівень готовності учнів до професійного самовизначення. Показниками самовизначеної особистості є:

- сформовані інтереси та схильності;
- виокремлені власні здібності;
- співвіднесення бажаного професійного вибору з можливостями (наприклад, фізіологічними, психічними та ін.);
- знання щодо потреб суспільства у тій чи іншій професії і особливостях ринку праці;
- вміння врахувати особистісні особливості;
- сформований фаховий самореалізаційний план і запасний його варіант (Помінчук, 2019; Щербань, 2016).

Профорієнтаційна робота в школі на сьогоднішній день виступає як природне продовження психолого-педагогічної роботи з учнями, навіть як її логічне завершення у певному сенсі. Повноцінна система профорієнтаційної допомоги учням включає наступні соціальні інститути: громадські організації, різні психологічні центри, професійні навчальні заклади, медичні установи, правоохоронні органи, які працюють з молоддю та які мають вплив на професійне їх становлення (Охріменко, 2016; Ребуха, Шквир, 2022; Щербань, 2016).

Систему профорієнтаційної роботи в школі розглядаємо цілісно і змістовно структурованою роботою педагога. Така робота включає:

- професійну діагностику – допомагає у встановленні та вивченні можливостей, бажань та здібностей учнів до тієї чи іншої

професії, а також встановлює відхилення різних «параметрів» конкретної особи від вимог обраної професії;

– професійна консультація – надається допомога учням у виборі індивідуального шляху в отриманні спрямування на конкретну професію в процесі профорієнтаційної роботи. Вона, відповідно до вивчених особистісних якостей учнів, їх здібностей, професійних намірів, сприяє складанню учнем власного професійного портрета;

– професійний відбір – допомагає особливості у професійному виборі, націлює її до виконання майбутніх фахових функцій стосовно певних груп професій за допомогою апаратних та соціально-психологічних методів;

– професійна адаптація – націлена на активний процес пристосування молоді до майбутнього виробництва, роботи в установах та організаціях, нового соціального оточення, умов праці та особливостей конкретної спеціальності;

– профорієнтаційний тренінг – передбачає проведення занять з учнями за програмою серії на профорієнтаційну тематику.

При цьому в даній системі роботи школяр розглядається не як пасивний одержувач інформації про те, яку професію він повинен вибрати, а як активний учасник у визначенні свого подальшого професійного шляху (Закатнов, Паржницький, 2015).

Профорієнтаційні заходи дозволяють визначити індивідуальну професійну траєкторію, тому нами виокремлені напрями профорієнтаційної роботи у школі:

1. Організаційно-методична робота. Банк методичних матеріалів по профорієнтації включає:

– методики вивчення особистості в профорієнтаційних цілях;

– диференційно-діагностичні опитувальники;

– карти інтересів;

– набори тестів, анкет і т. д.;

– розробки класних годин, ігор, рекомендацій класним керівникам, вчителям-предметникам з реалізації програми профорієнтації учнів.

2. Інформаційна профорієнтація: надання професійної інформації учням (наприклад, інформація про ЗВО його спеціальності, освітні програми та ін.), що відображена на шкільних інформаційних стендах та шкільному сайті; створення картотеки професій, а також розроблення рекомендації та пам'ятки для учнів та їхніх батьків, яка

використовується в процесі профорієнтаційної роботи в школі. Зазначена інформаційна продукція є дуже дієвою і необхідною в процесі професійного самовизначення учнів старших класів.

3. Позакласна робота з учнями: залучає їх до конкурсів на профорієнтаційну тематику, днів профорієнтації, організації екскурсій, представлення діяльності різних напрямків додаткової освіти, випуску стінгазет, перегляду відеофільмів, бесід з учнями на профорієнтаційну тематику, диспути, участь школярів у конференції, робота в учнівському самоврядуванні, оглядах-конкурсах та ін.

4. Індивідуальне консультування учнів включає профорієнтаційну роботу вчителя у всіх напрямках із залученням діагностичних методів з метою їх кінцевого професійного самовизначення.

5. Зовнішня взаємодія: участь у заходах освітніх закладів – День відкритих дверей, ярмарки професій, відвідування освітніх виставок, проведення спільних уроків, круглих столів, майстер-класів, зустрічей із представниками майбутніх закладів освіти.

6. Організація роботи з батьками: зустрічі з фахівцями, батьківські збори консультативна допомога, спільні свята та ін. План профорієнтаційної роботи в школі в початкових класах може включати: проведення ігор, свят ознайомлення дітей з різними професіями; класні заходи; конкурси малюнків; екскурсії в майстерні з трудового навчання; залучення у гуртки відповідно до їх інтересів.

7. Організація роботи з педагогами: співбесіди з класними керівниками по плануванні роботи з профорієнтації; робота психолого-педагогічної майстерні для класних керівників з питань профосвіти; співбесіди (анкетування) з класними керівниками; залучення психолого-педагогічної службою до визначення ролі вчителя в системі профорієнтаційної роботи в школі; фестиваль педагогічних ідей; взаємовідвідування класними керівниками заходів з профорієнтації та ін.

8. Моніторинг якості реалізації програми з профорієнтації в школі включає оцінку рівня задоволеності випускників обраною спеціальністю; творчі звіти класних керівників з профорієнтації учнів; аналіз відповідності вибору профілю та подальшого навчання випускників школи.

9. Моніторинг придбання професійних навичок, які набуваються в основному учнями з 1 по 7-і класів на екскурсіях; учнями 8–9-х класів за участі у майстер-класах, які проводяться на базі професійних

коледжів, ЗВО; учнями 10–11-х профільних класів (інформаційно-технологічний, соціально-гуманітарний) при створенні комп'ютерних програм, ігор, навчальних фільмів та ін. (Подоляк, Кондратюк, 2000).

Таким чином, освітяни створюють належні умови для грамотної організації профорієнтаційної роботи в школі, а саме для становлення особистості як освіченої, культурної, здорової, готової до вільного, самостійного самовизначення та подальшого саморозвитку і самовдосконалення.

Однак, шкільні вчителі недооцінюють роль профорієнтаційної роботи зі школярами, починаючи її лише в 10-11 класах, причому ця робота за своєю суттю, здебільшого, є поверхневою. По-друге, у зв'язку з обмеженими знаннями школярів про професії, їх вибір майбутньої професії відбувається виходячи з думки батьків, сімейних традицій та реклами у засобах масової інформації. Учень не здатний зробити професійний вибір самостійно та свідомо. Внаслідок цього, вступаючи на одну із спеціальностей, через два-три роки підліток усвідомлює, що його вибір був неправильним, не до кінця усвідомленим. Звідси – втрата часу та перенавчання.

В даний час має місце ще одна проблема, яка полягає у використанні застарілих методів у профорієнтаційній роботі, що зводяться лише до рекламно-інформаційних буклетів та проведення «Днів відкритих дверей» у ЗВО. Сучасні школярі потребують інноваційних методів профорієнтаційної роботи з ними.

Нині суспільство вимагає того, щоб профорієнтаційна робота в школі була цілеспрямована та систематична і охоплювала усі щаблі шкільної освіти. З її допомогою на момент професійного самовизначення кожен школяр має чітко визначитися зі спеціальністю на яку він поступатиме. Для цього потрібно вчителю зреалізувати ті профорієнтаційні програми, які б використовували ефективні інноваційні методи, які максимально наближені до самого школяра і допомогли йому правильно та своєчасно зорієнтуватися у світі сучасних професій.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Останнім часом випускникам шкіл дуже важко правильно визначитися із вибором професії, оскільки у школярів практично відсутні уявлення про ринок праці, про вимоги до особистісних професійних якостей та професійну підготовку фахівців, про умови майбутньої праці та роботодавців. Педагогам важливо професійну орієнтацію в школі проводити так, щоб не лише допомогти дітям та їхнім батькам зробити правильний та

безпомилковий вибір у світі сучасних професій, протестувати їх чи розповісти про ту чи іншу професію. кінцевою метою профорієнтаційної роботи має бути переконання учня в тому, що зроблений ним вибір є найкращим із усіх можливих та відповідає його здібностям і прагненням.

Перспективи подальшого дослідження пов'язані з розробкою положень, що відносяться до вирішення профорієнтаційних проблем, які мають місце на етапі професійного становлення старшокласників в умовах змішаного навчання у закладах загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Гагола, О. (2016). Особливості профорієнтаційної роботи в школі. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад: зб. матер. конф.* (м. Київ, 25 трав. 2016 р.). Київ, сс. 47–44 (Gagola, O. (2016). Peculiarities of career guidance work at school. *Actual problems in the education system: a comprehensive educational institution - pre-university training - higher educational institution: coll. the mother conf.* (Kyiv, May, 25? 2016). Kyiv, pp. 44-47).
- Гончарова, Н. О. (2010). *Основи професійної орієнтації*. К.: Видавничий Дім «Слово» (Honcharova, N. O. (2010). *Basics of professional orientation*. Kyiv: Publishing House "Slovo").
- Гуревич, Р. С., Кадемія, М. Ю., Козяр, М. М. (2012). *Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців: моног.* Львів: ЛДУ БЖД (Gurevich, R. S., Kademia, M. Yu., Kozyar, M. M. (2012). *Information and communication technologies in the professional education of future specialists: monograph*. Lviv: LDUBZH).
- Закатнов, Д. О. (2012). *Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення: моног.* К.: Педагогічна думка (Zakatnov, D. O. (2012). *Technologies for preparing students for professional self-determination: monograph*. Kyiv: Pedagogical Thought).
- Закатнов, Д. О., Паржницький, В. В. (2015). *Підготовка учнівської молоді до вибору робітничих професій*. К. (Zakatnov, D. O., Parzhnytskyi, V. V. (2015). *Preparation of students for choosing vocational professions*. Kyiv).
- Олефіренко, Н. В. (2014). *Підготовка майбутніх учителів початкової школи до проектування дидактичних електронних ресурсів: моногр.* Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Olefrenko, N. V. (2014). *Preparation of future primary school teachers for designing didactic electronic resources: monograph*. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University).
- Опачко, М. В., Ковач, А. І. (2020). Професійна орієнтація учнів у історико-педагогічному дискурсі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія, 1*, 35–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2020_1_8. (Opachko, Z. V. (2016). The problem of improving the system of professional orientation of high school students in the context of modern requirements. *Theoretical and methodological problems of educating children and youth, 20(2)*, 88-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdupp_2020_1_8.)

- Охріменко, З. В. (2016). Проблема удосконалення системи професійної орієнтації старшокласників у контексті вимог сьогодення. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 20 (2), 88–100 (Orachko, Z. V. (2016). The problem of improving the system of professional orientation of high school students in the context of modern requirements. *Theoretical and methodological problems of educating children and youth*, 20(2), 88-100).
- Подоляк, В. О., Кондратюк, В. Д., Коношевський, Л. Л. (2000). *Профорієнтація та методика профорієнтаційної роботи*. Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (Podoliak, V. O., Kondratiuk, V. D., Konoshevskiy, L. L. (2000). *Vocational guidance and methods of vocational guidance work*. Vinnytsia: VDPU named after M. Kotsiubynsky).
- Помінчук, С. Г. (2019). Професійна орієнтація в системі впровадження дуальної форми здобуття освіти. *Молодий вчений*, 8 (2), 339–344 (Pominchuk, S. H. (2019). Professional orientation in the system of implementing dual forms of education. *Young Scientist*, 8(2), 339-344).
- Пономарьова, Н. (2020). Етапи становлення системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі. *Новий Колегіум*, 1, 73–85 (Ponomarova, N. (2020). Stages of the formation of the professional orientation system in Ukraine in aspect-historical retrospective. *Novyi Kolegium*, 1, 73-85).
- Психологія профорієнтації у системі педагогічної освіти* (2014). Кіровоград: Імекс (*Psychology of vocational guidance in the system of pedagogical education* (2014). Kirovohrad: Imeks).
- Ребуха, Л. З. (2022). Готовність вчителів-гуманітаріїв до профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 1 (349). Ч. 1, 185–194 (Rebukha, L. Z. (2022). Readiness of humanities teachers for vocational guidance work in general secondary education institutions. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Luhansk. Series: Pedagogical Sciences*, 1(349), Part 1, 185-194).
- Ребуха, Л., Шквир, О., Казакова, Н., Поліщук, О. (2022). Наукові напрямки та етапи профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 2 (17), 52–64 (Rebukha, L., Shkvir, O., Kazakova, N., Polishchuk, O. (2022). Scientific directions and stages of vocational guidance work in general secondary education institutions. *Professionalism of the teacher: theoretical and methodological aspects*, 2(17), 52-64).
- Щербань, А. Д. (2016). Вплив ціннісних орієнтацій старшокласників на їх професійне самовизначення. *Габітус*, 2, 154–157 (Shcherban, A. D. (2016). The influence of senior high school students' value orientations on their vocational self-determination. *Habitus*, 2, 154-157).

SUMMARY

Rebukha Liliya, Shkvyr Oksana, Kazakova Nataliia, Polishchuk Oleksandr. Essential features of implementation professional orientation work at school program.

The article analyzes the essential problems which occur in conducting professional orientation in establishments of general secondary education, where it is mostly difficult for high school students to decide on the choice of profession: lack of awareness about the labor market, professional training of specialists, future work conditions and employers, non-compliance students personal qualities to the requirements of the profession. It was determined that in career guidance,

implementation is an important component direction of the teacher's pedagogical activity, which includes direct work with students, interaction with parents, concluding contracts with employers to organize excursions for schoolchildren to undergo identification with the profession, and hence proper professional self-determination of high school students. Outlined meaningful content of vocational guidance work at school (grades 1-4, grades 5-7 and older grades 8-11), which depends on the form in which it is held. The criteria for determining the effectiveness of career guidance work are specified the level of students' readiness for professional self-determination.

Indicators of personal students self-determination is the formation of interests and inclinations, distinguishing one's own abilities, correlation of the desired professional choice with individual opportunities, acquiring knowledge about the needs of society in one or another profession and features of the labor market, the formation of skills to take into account one's own characteristics, the preparation of a professional self-realization plan and its backup option. It is given characteristics of the system of vocational guidance work at school, which we consider with positions of its integrity and content-structured work of the teacher. It is proved that such work should include: professional diagnosis, professional consultation, professional selection, professional adaptation, vocational training.

The importance of conducting school career guidance events for definition of individual professional trajectory by students and outlined directions of career guidance work at school, related to organizational methodical work, conducting career guidance to provide professional information to students; extracurricular work with students, individual consulting, external interaction with participation in future educational events institutions, organization of work with parents and teachers, quality monitoring implementation of the career guidance program at school and the acquisition of professional skills by students. It was concluded that there is a modern vocational guidance work effective if each student is convinced of what has been done by them, the choice is the best of all possible and corresponds to his or her abilities and aspiration

Key words: *professional choice, professional orientation; career guidance work of a teacher; institution of general secondary education, professional formation.*

УДК 371.133+37.041(45)

Леоніда Пісоцька

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID ID 0000-0003-2938-125X

DOI 10.24139/2312-5993/2023.01/333-341

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ М. М. ДАРМАНСЬКОГО

У статті розглянуто роль самоосвіти особистості педагога, зокрема, проаналізовано її роль у науково-практичній діяльності відомого сучасного педагога-науковця М. М. Дарманського. В контексті наукової розвідки вказано на роль самоосвітньої діяльності педагогів у їхньому професійному становленні, а також проаналізовано погляди на сутність самоосвітньої діяльності педагогічних працівників.

Ключові слова: *самоосвіта, самоосвітня діяльність, науково-практичний доробок, педагогічна персоналістика, науково-педагогічні погляди, М. М. Дарманський.*